

Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma 2025

Johdanto

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018.) Kiusaamista tulee ehkäistä suunnitelmallisen ennaltaehkäisyn ja välittömän puuttumisen avulla. Kiusaaminen tunnistetaan, sitä ehkäistään ja siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan, miten kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää ehkäistään, miten kiusaamiseen, väkivaltaan ja häirintään puututaan ja miten toimenpiteiden toteutumista seurataan. (Opetushallitus 2022)

Yleistä

Kannonkosken varhaiskasvatuksessa kiusaamisen ennaltaehkäisyä ja kiusaamiseen puuttumista pidetään tärkeänä osana kasvatustyötä ja kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma on osa varhaiskasvatuksen suunnitelmaa. Kiusaamisen ehkäisyn perustana ovat *inklusiivinen, osallistava toimintakulttuuri, positiiviset vuorovaikutussuhteet ja yhteinen, varhaiskasvatuslakiin perustuva arvopohja*. Lapsuuden itseisarvoon perustuen varhaiskasvatuksen tehtävä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Kasvatusyhteistyö vanhempien kanssa tukee kiusaamisen ennaltaehkäisyä ja varhaista puuttumista. Varhaiskasvatuksemme lapsilähtöisessä toimintatavassa lapsi nähdään toimijana, jossa aikuisen tehtävänä on tukea ja antaa turvaa lapselle.

Näkemyksiä kiusaamisesta

Kiusaamistilanteita arvioidessa on tärkeää huomioida *lapsen oma kokemus kiusaamisesta*. Huomiota täytyy myös kiinnittää siihen, miten lapsi kykenee arvioimaan tilannetta. Pieni lapsi ei välttämättä itse tiedosta aiheuttavansa toiminnallaan mielipahaa. Kiusaaminen voi olla suoraa, esimerkiksi tavaroiden rikkomista tai fyysistä väkivaltaa. Kiusaaminen saattaa olla myös epäsuoraa, esimerkiksi leikeistä poissulkemista, pahan puhumista, kaverisuhteiden sotkemista.

Kiusaamiselle tyypillistä on tilanteiden toistuvuus, tietoisuus, uhrin kyvyttömyys puolustautua sekä vallan epätasapaino – kiusattu on aina alisteisessa asemassa kiusajaan nähden. Kiusaaminen on ryhmäilmiö ja onkin tärkeää tunnistaa myös muut roolit kuin kiusaajan ja kiusatun.

Kaikki lasten väliset riidat eivät ole kiusaamista. Kiusaamisen määrittelyssä tärkeää on lasten kuuleminen. Olennaista on se, että lapset tulevat kuulluksi ja uskaltavat kertoa kokemuksistaan. Nämä kuulluksi tulemiset ohjaavat puuttumista ja ovat ennaltaehkäisevää työtä.

Kiusaamisen ehkäisyn keinot

Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnustetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnustamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. (Opetushallitus 2022)

Lasten kanssa keskustellaan erilaisista leikkitalanteista, tapahtumista, kiusaamisista ja kiusaamisen seuraamuksista. Lapsille tulee antaa erilaisia keinoja, esim. piirtämällä selvittää ajatuksiaan leikkitalanteista ja niiden ongelmista. Kasvattajien on tärkeää tiedostaa ennaltaehkäisevän työn merkitys sekä johdonmukainen toiminta. *Positiivinen vuorovaikutus* ja *tunnetaitojen harjoittelu* ovat ratkaisevassa asemassa kiusaamisen ehkäisemisessä. Kannonkoskella on tunnetaitojen harjoitteluun erilaista materiaalia, kuten tunnekortteja, Piki-materiaali ja Jukka Hukka -kirjasarja.

Leikin havainnointi ja ohjaus toimii hyvänä kiusaamisen ennaltaehkäisyn muotona. Pienryhmätoiminnassa aikuisella on vielä paremmin mahdollisuus havainnoida ja huomata kiusaamisen haasteita ja tapoja – ja myös puuttua niihin. Aikuisen tehtävänä on myös opettaa lapsia hyväksymään erilaisia ihmisiä ja auttaa lapsia kokeilemaan leikkikaverin vaihtamista. Pienryhmien kokoonpanoja on syytä välillä myös vaihdella ja saada lapset huomaamaan, että voi olla mukavaakin vaihtaa välillä leikkikavereita.

Kukin kasvattaja tuntee oman ryhmänsä parhaiten ja kun ryhmät syksyisin pääosin muotoutuvat, on silloin hyvä pohtia oman ryhmän ”sosiaalista olemusta”. Ehkäisevä toiminta aloitetaan ryhmäytymisellä ja lapsiryhmän hyvällä tuntemisellä. Ryhmien tiimipalaverissa pohditaan viikoittain lasten ja ryhmän tarpeita ja niihin vastaamisen keinoja - sosiaaliset ja tunnetaidot ovat keskeisiä tavoitteita kaikissa lapsiryhmissä.

Kiusaamisen vastaisen työn keskiössä tulee olla lapsi ja hänen kokemuksensa. Tämä toteutuu, kun lapsi on varhaiskasvatuksessa aidosti osallisena. Siinä olennaista on lapsen kuunteleminen ja kuuleminen sekä lapsen kokemusten ottaminen todesta. Pedagoginen dokumentointi on tärkeä työtapo kiusaamisen ehkäisyssä. Siinä lapsi saa mahdollisuuden tuoda esille omia ajatuksiaan ja kokemuksiaan varhaiskasvatuksesta.

Kiusaamiseen puuttuminen

Kiusaamistilanteisiin puuttuu aina se aikuinen, joka on paikalla ja huomaa tilanteen. Suoraan kiusaamiseen puututaan heti: tilanne rauhoitetaan ja rauhoittelun jälkeen selvitetään. Mikäli mahdollista, jälkiselvittely tapahtuu aina oman ryhmän aikuisen kanssa. Kaikkia osapuolia kuunnellaan, pyritään varmistamaan tapahtumien todellinen kulku väärinkäsityksiä välttämällä. Seuraamukset ovat yksilöllisiä ja perustuvat lapsen tuntemiseen, siksi paras seuraamuksen

antaja on oman ryhmän kasvattaja. Seuraamusten käytössä tulee käyttää harkintaa ja sen tulee olla oikeudenmukainen lapsen ikä huomioiden. Jossain tapauksessa seuraamus voi olla rikkoutuneen tavaran korjaamista, joskus rikotun rakennelman uudelleen rakentamista. Aggressiotilanteissa voi olla rauhoittua hetken ajan ennen leikkeihin palaamista.

Anteeksi pyynnön ja anteeksi antamisen merkitys tulisi molempien osapuolten ymmärtää – mekaanisella anteeksi pyynnöllä ei päästä toivottuun lopputulokseen. Anteeksi pyynnön sijaan voidaan tehdä esimerkiksi käsipino tai antaa ylävitonen, tärkeintä on, että tilanteesta päästään jatkamaan hyvillä mielin.

Myös vanhempien kertomat kiusaamistilanteet tulee selvittää, esim. jos lapsi kertoo kotona kiusaamisesta päiväkodissa. Tällöin kaikkia osapuolia kuunnellaan ja pyritään saamaan asia selväksi. Toivotaan, että asia tuodaan keskusteluun mahdollisimman pian, kun se on tullut ilmi.

Epäsuoraa kiusaamista ei aina välttämättä heti huomata, mutta lasten leikkejä seuraamalla asia yleensä paljastuu. Tällöin aikuinen puuttuu leikkitalanteeseen, auttaa lasta esim. menemällä itse leikkitalanteeseen mukaan tai auttamalla leikistä pois laitetun lapsen takaisin leikkiin. Tällöin on taas tärkeää kuunnella kaikkia leikissä osallisena olevia lapsia. Tilanteiden pohtiminen jälkikäteen esim. kirjojen, draaman tai nukketeatterin keinoin on hyvä keino herätellä lasten ajatuksia kiusaamistilanteissa.

Arviointi

Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma on osa varhaiskasvatuksen suunnitelmaa ja se liitetään varhaiskasvatuksen henkilöstön perehdytyskansioon sekä kunnan varhaiskasvatussuunnitelman liitteeksi. Näin uudetkin työntekijät saavat siitä heti tiedon töihin tullessaan. Suunnitelmaa käydään läpi syksyn ensimmäisissä henkilöstöpalavereissa ja myös vanhempainillassa. Kiusaamisen ehkäisy ja puuttuminen on prosessi, josta keskustelu jatkuu ja tärkeää on, että koko henkilöstö saa osallistua keskusteluun.

Lähteet:

Harkoma, S., Marjanen, J. Junntila N., Sainio, M., Stoor-Grenner, M & Tiihonen, J. 2024. Arviointi kiusaamisen vastaisesta toiminnasta sekä lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukemisesta varhaiskasvatuksessa. Karvi Julkaisut 27:2024.

Opetushallitus 2022. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatuslaki 540/2018